

УКРАЇНА: Рівень 2

Уряд України не повністю задовольняє мінімальні стандарти з протидії торгівлі людьми, проте докладє значних зусиль для цього. Держава продемонструвала активізацію зусиль порівняно з попереднім звітним періодом, і тому Україна залишилася на рівні 2. Уряд активізував зусилля на розслідування більшої кількості справ та притягнення до кримінальної відповідальності винних у торгівлі людьми, посилив координацію дій між відомствами та зацікавленими сторонами громадянського суспільства, а також через ідентифікацію більшої кількості жертв, надання жертвам більшого розміру фінансової допомоги, відкриття додаткових соціально-психологічних центрів для надання жертвам послуг, а також посилення підготовки державних службовців. Утім, уряд не задовольнив низку мінімальних стандартів у кількох ключових сферах. М'які вироки, що вочевидь, спричинені корупційною складовою, означають, що більшість засуджених трафікерів уникають позбавлення волі, що є недостатнім для запобігання злочинам, пов'язаним із цим явищем. Мораторій на перевірки суб'єктів господарювання заважав розслідуванням правоохоронними органами справ щодо торгівлі людьми. Міжнародні організації, як і раніше, ідентифікували набагато більше жертв, ніж це зробили державні підрозділи, що свідчить про неефективність ідентифікаційних зусиль з боку влади та постійний брак довіри до спроможності уряду захищати жертв. Триваюча російська агресія продовжила виснаження ресурсів української влади, позбавивши житла близько двох мільйонів осіб та, як наслідок, роблячи велику частину населення вразливою до експлуатації.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

Винести трафікерам, щодо яких висунуто обвинувачення, переконливі та пропорційні вчиненим злочинам вироки; в процесі децентралізації чітко визначити адміністративний порядок відповідальності та компетенції тих, хто надає послуги постраждалим з тим, щоб не зруйнувати налагоджені процедури ідентифікації, взаємодії суб'єктів та надання допомоги жертвам торгівлі людьми; рішуче притягати до кримінальної відповідальності трафікерів та розслідувати злочини, пов'язані з торгівлею людьми, у тому числі щодо державних службовців, які є співучасниками злочинів торгівлі людьми; збільшити кількість осіб, яким офіційно встановлено статус постраждалих від торгівлі людьми і гарантувати їм забезпечення всіх прав відповідно до закону «Про протидію торгівлі людьми», а також змінити

порядок надання статусу потерпілого для зменшення тягаря жертви в частині самоідентифікації та розголошення конфіденційної інформації; посилити правоохоронний моніторинг кадрових агенцій, які займаються шахрайською діяльністю, пов'язаною з експлуатацією людей; продовжити забезпечення відповідних ресурсів та повною мірою реалізувати Національний план дій на 2016-2020 роки; посилити підготовку правоохоронців, прокурорів та суддів з питань кримінального переслідування та розслідування справ, пов'язаних з торгівлею людьми, зокрема з питань примусової праці, практикувати підхід, що орієнтується на постраждалих та способів збору доказів за відсутності показань потерпілих; розробити заходи захисту жертв-свідків та вжити активних заходів для недопущення залякування жертв під час виконання процесуальних норм; підвищити кваліфікацію службових осіб щодо ідентифікації жертв, зокрема в процесі активної перевірки торгівлі людьми та уразливих груп населення, як-от жінок, які займаються проституцією, дітей, яких задіяно в цілях сексуальної експлуатації, іноземних працівників-мігрантів та внутрішньо переміщених осіб; ухвалити нормативно-правовий акт для посилення захисту жертв-іноземців; продовжити фінансування послуг з підтримки жертв торгівлі людьми, у тому числі реабілітаційних центрів; та посилити співпрацю з правоохоронними органами в країнах, де українці є предметом торгівлі людьми.

ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Уряд посилив роботу правоохоронних органів. У статті 149 Кримінального кодексу передбачено кримінальну відповідальність за торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації та примусової праці, а також передбачено покарання від трьох до восьми років позбавлення волі, що є досить суворим покаранням, а щодо торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації таке покарання є співмірним із іншими серйозними злочинами, як-от зґвалтуванням. У 2017 році правоохоронні органи розслідували 346 злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, на противагу 112 злочинам у 2016 році. Ці злочини охоплювали 142 випадки торгівлі людьми, 17 – у цілях примусової праці, 163 – з метою втягнення у злочинну діяльність та 6 – втягнення в жебрацтво. Органи влади ініціювали кримінальні переслідування щодо 66 справ, які направлено до суду в 2017 році, у порівнянні із 45 справами в 2016 році. У 2017 році влада висунула обвинувачення проти 23 торговців людьми за статтею 149 ККУ, цей показник трохи менший, ніж у 2016 році (28 осіб) та найменший за шість років. З 23 обвинувачених та засуджених у 2017 році

трафікерів лише сім (30 %) отримали вироки у вигляді тюремного ув'язнення на строк від трьох до п'яти років, до того ж, влада конфіскувала майно у двох засуджених; у 2016 році лише п'ятеро з 28 (18 %) засуджених торговців людьми отримали вироки з позбавленням волі. Національна поліція створила департамент, який опікується проблемами працівників-мігрантів закордоном для сприяння розслідуванню справ, пов'язаних з торгівлею людьми. У її структурі, також, створено аналітичний департамент для покращення оперативного аналізу доступних даних про злочини та врахування випадків торгівлі людьми. Державна прикордонна служба повідомила, що завдяки співпраці з поліцією вони змогли ліквідувати 20 транскордонних каналів торгівлі людьми. Органи влади співпрацювали з іноземними урядами в транснаціональних розслідуваннях та екстрадиціях, у тому числі у співпраці з органами влади Молдови, Росії, Туреччини, Польщі, Нідерландів, Білорусі, Франції, Греції та Литви.

Злочинна співучасть внаслідок зловживання службовим становищем та зловмисна недбалість призвели до неправомірних дій щодо дітей у державних установах та дитячих будинках, які є особливо вразливою групою в контексті торгівлі людьми. Інституційні реформи в Україні, які відбулися протягом останніх трьох років, призвели до широкомасштабної реорганізації у багатьох державних установах, зокрема, у структурі національної поліції та судової системи. Протягом звітнього періоду тривали переатестація та реорганізація структурних підрозділів поліції, а за сприянням міжнародної організації також проводилися обов'язкові підготовчі заходи, тестування з питань протидії торгівлі людьми та скорочення штату працівників, щодо яких були підозри у вчиненні корупційних діянь. За міжнародної фінансової підтримки та спільно з партнерами, влада посилила підготовку суддів, прокурорів, правоохоронців та інших державних службовців. Влада повідомила про розслідування та арешт кількох чиновників, щодо яких були підозри стосовно співучасті у торгівлі людьми; утім, нових кримінальних переслідувань та вироків не було. На розгляді суду залишилося кілька резонансних кримінальних справ, у тому числі щодо колишнього командира підрозділу поліції у м. Києві з питань протидії торгівлі людьми, трьох поліцейських та педагога державної школи-інтернату для дітей-сиріт у Харкові, яка намагалася продати одну зі своїх учениць.

ЗАХИСТ

Влада активізувала зусилля в деяких сферах захисту. Кабінет Міністрів представив законодавчі проекти, спрямовані на посилення захисту від експлуатації людей з обмеженими можливостями, вдосконалення процедур надання статусу потерпілого, розширення мережі постачальників послуг для жертв та покращення захисту жертв-іноземців та осіб без громадянства; на кінець звітнього періоду ці нормативно-правові акти залишалися на розгляді в Верховній Раді України. Влада значно посилила процес ідентифікації через Національний механізм взаємодії. У 2017 році поліція ідентифікувала 349 жертв (103 – у 2016 році). Для ідентифікації жертв та забезпечення захисту та допомоги для переважної більшості жертв влада продовжила покладатися на міжнародні організації, НУО та кошти міжнародних спонсорів. У 2017 році міжнародна організація в Україні допомогла 1256 жертвам у порівнянні з 1015 жертвами у 2016 році. Міжнародні організації та влада повідомили, що більшість ідентифікованих жертв зазнали трудової експлуатації. У 2017 році влада задовольнила 195 із 273 заяв щодо надання офіційного статусу потерпілого в порівнянні з 110 із 124 заяв у 2016 році та 83 з 91 заяви у 2015 році. З 78 випадків незадоволених заяв у 2017 році, 34 – було відхилено та 41 заява була неповною, інші справи – на розгляді. Влада розширила співпрацю з громадськими організаціями та відмовилася від вимог щодо проведення особистих співбесід для надання офіційного статусу потерпілого стосовно чотирьох українців, ув'язнених за кордоном за дії, вчинені внаслідок торгівлі цими людьми, що призвело до їхнього звільнення та репатріації. Жертви, які не потребують спеціалізованих послуг, мали право не звертатися за статусом потерпілого в офіційному порядку. Влада активізувала зусилля щодо ідентифікації жертв та провела на національному рівні разом із зацікавленими сторонами семінари, спрямовані на покращення співпраці щодо ідентифікації жертв в межах Національного механізму взаємодії. Поточні реформи з децентралізації розмили ланцюги відповідальності місцевих громад у контексті прийняття рішень стосовно надання базових соціальних послуг, у тому числі стосовно ідентифікації, направлення та надання допомоги жертвам злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми. Закон змусив працівників правоохоронних органів докладати активних зусиль щодо ідентифікації злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми; утім, осіб, причетних до проституції, не завжди перевіряли на ознаки торгівлі людьми. Деяких жертв, які займалися проституцією, можливо, притягали до адміністративної відповідальності.

У 2017 році влада спрямувала до державного бюджету 98,8 тис. гривень (3510 доларів США) та 219 220 гривень (7 790 доларів США) до місцевих бюджетів на заходи щодо протидії торгівлі людьми, зберігши минулорічні показники фінансування. Державні органи влади виділили 1,7 млн гривень (61 330 доларів США) на реалізацію Національного плану дій на наступні чотири роки – на 47 відсотків вище, ніж це вимагається у плані. Влада збільшила розмір фінансової допомоги на кожного офіційно визнаного потерпілого, а виділені суми були більшими за офіційний прожитковий мінімум. У Законі України «Про протидію торгівлі людьми» передбачено забезпечення жертв житлом у державному притулку, надання психологічної допомоги, медичних послуг, консультацій з питань працевлаштування та забезпечення професійним навчанням, незалежно від того, чи порушено кримінальну справу та чи жертва співпрацювала з правоохоронними органами. Органи влади виділяли для жертв з офіційним статусом потерпілого групу соціальної підтримки, які направляли їх до закладів з догляду, НУО чи інших служб відповідно до індивідуального плану. Деякі жертви, які потребували притулку, залишалися в реабілітаційному центрі, який розміщувався в державній лікарні, та робота якого керувалася міжнародною організацією за кошти міжнародних донорів. Повнолітні жертви можуть також залишатися у державних центрах соціально-психологічної допомоги на строк до 90 днів та отримувати психологічну та медичну допомогу, а також проживати, харчуватися та отримувати правову допомогу. Влада збільшила кількість центрів соціально-психологічної допомоги з 20 до 21 та підтримувала роботу 692 додаткових центрів соціального забезпечення. Спостерігачі повідомили, що надання допомоги є проблематичним через брак фінансування та високу плінність підготовлених кадрів. Органи влади змогли розмістити дітей-жертв у центрах соціально-психологічної реабілітації дітей на строк до 12 місяців та забезпечувати надання соціальних, медичних, психологічних, освітніх, правових та інших видів допомоги. У звітному періоді на противагу минулорічними показниками влада, часто співпрацюючи з міжнародними організаціями, суттєво посилила підготовку державних службовців з питань ідентифікації та допомоги жертвам. Міністерство соціальної політики (МСП) спільно з міжнародною організацією запровадили інтерактивний модуль електронного навчання з питань ідентифікації та допомоги жертвам торгівлі людьми. Влада повідомила про сприяння у репатріації дев'яти українських жертв з Вірменії, Азербайджану, Кіпру, Грузії та Туреччини.

Жертви отримали законне право подавати цивільні позови про відшкодування, а суди призначили компенсаційні виплати 24 жертвам торгівлі людьми в 2017 році в порівнянні з 79 у 2016 році. Були юридично доступні різні заходи захисту для жертв, які давали свідчення під час судових слухань, але на практиці незрозуміло, чи органи влади послідовно застосовують ці заходи та ставляться до жертв торгівлі людьми з урахуванням їх інтересів. Влада повідомила про зміну персональних даних потерпілих у цілях забезпечення безпеки в чотирьох випадках у 2017 році на відміну від двох випадків у 2016 році. НУО повідомили про те, що влада часто не надавала правову чи іншу допомогу жертвам під час кримінальних справ.

Посадові особи повідомляли про перевірку нелегальних мігрантів на ознаки участі у схемах торгівлі людьми. У 2017 році влада не визнала жодних іноземних громадян жертвами, проте міжнародні організації повідомили про ідентифікацію трьох жертв з Молдови, Росії та Узбекистану. Іноземні жертви мали право на такі ж пільги як і громадяни України. Нормативно-правовий акт, який би дозволив жертвам-іноземцям залишатися в Україні протягом тривалого періоду часу та легально працювати в країні, залишається на розгляді уряду. Жертвам-іноземцям бракувало законних підстав продовжити своє перебування на території держави, правомірно змінювати місце проживання, захищати свої права на працевлаштування або вимагати захисту від депортації в країни, де вони стикатимуться з труднощами або випробуваннями. Бракувало повідомлень про те, що влада карала жертви за злочини, які вчинено як прямий результат залучення у процеси торгівлі людьми; утім, через нерегулярність відстеження таких ситуацій цілком ймовірно, що влада затримувала, депортувала або карала жертв торгівлі людьми.

ЗАПОБІГАННЯ

Уряд збільшив кількість превентивних заходів. Органи влади спільно з неурядовими організаціями та міжнародними організаціями провели широке коло інформаційних кампаній, у тому числі за допомогою телевізійних програм, вуличної реклами, публічних заходів та роботи в громадах. Міністерство освіти і науки затвердило два обов'язкових позакласних курси для вчителів. Влітку 2017 року влада, за підтримки міжнародної організації, розширила інформаційну кампанію 2016 року з питань дитячого жебракування для охоплення ще двох міст, що також налагодило механізм

співпраці між правоохоронними службами та службами в справах дітей. У липні 2017 року уряд ухвалив Стратегію державної міграційної політики з метою підвищення обізнаності про знання прав під час роботи за кордоном. Роботою Національної безкоштовної лінії з протидії торгівлі людьми та консультування мігрантів опікувалася місцева НУО за кошти міжнародних донорів. У 2017 році гаряча лінія отримала 19 444 дзвінків; 80 потенційних жертв ідентифіковано та направлено до відповідних місцевих органів і неурядових організацій для отримання допомоги.

Поліція розслідувала діяльність офіційних та неофіційних мереж з підбору персоналу, у тому числі компаній, які рекламують роботу за кордоном, та співпрацювала з іншими зацікавленими сторонами з метою підвищення обізнаності щодо відомих схем працевлаштування. МСП продовжувало вести Перелік суб'єктів, які мають ліцензію з посередництва у працевлаштуванні за кордоном. Уряд подовжив мораторій на перевірки суб'єктів господарської діяльності до грудня 2018 року, але дозволив перевірки у випадку наявності достовірної інформації щодо торгівлі людьми. Владою проведено тренінги з питань протидії торгівлі людьми для українських військових до початку їх участі у багатонаціональних місіях і забезпечено підготовку свого дипломатичного корпусу з питань боротьби з торгівлею людьми. Влада не продемонструвала конкретних зусиль щодо зниження попиту на торгівлю секс-послугами або примусову працю.

ХАРАКТЕРИСТИКИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Як повідомлялося, протягом останніх п'яти років Україна є джерелом, транзитером та країною призначення для чоловіків, жінок та дітей, які, переважно, піддаються примусовій праці та, меншою мірою, торгівлі з метою сексуальної експлуатації. Українські громадяни стають жертвами сексуальної експлуатації та примусової праці як в Україні, так і в Росії, Польщі, Молдові та інших частинах Європи, Казахстану та Близького Сходу. Деяких українських дітей та повнолітніх незахищених верств населення примушують до жебрацтва. Нечисленну кількість іноземних громадян, у тому числі з Молдови, Росії та Узбекистану, піддають примусовій праці в Україні. Жертв торгівлі людьми в Україні експлуатували у різноманітних галузях економіки, у тому числі на будівництві, в сільському господарстві, на виробництві, у домашній роботі, лісопромисловому виробництві, послугах з догляду та у вуличному жебрацтві; експерти повідомляють, що кількість жертв-іноземців в Україні різко скоротилася з початку бойових дій на сході

України. Мігранти, які прямують через Україну у незаконний спосіб, є незахищеними перед злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми. Приблизно від 82 тис. до 200 тис. дітей, які перебувають у державних дитячих будинках, були особливо вразливими щодо торгівлі людьми. Посадові особи кількох державних установ та дитячих будинків, як стверджувалося, були співучасниками або виявляли свою свідому недбалість щодо сексуальної експлуатації та торгівлі дівчатами та хлопцями, які перебували під їхньою опікою.

Під впливом російської агресії конфлікт на Сході України призвів до переміщення майже двох мільйонів людей, і це населення є особливо вразливим до експлуатації. У контрольованих проросійськими силами районах ситуація стала особливо складною. Можливості працевлаштування є обмеженими, а маріонеткові «органи» Росії обмежують міжнародну гуманітарну допомогу, яка допомогла б задовольнити потреби громадян. Повідомлялося, що жінки та дівчата з постраждалих від конфліктів районів викрадали з метою сексуальної експлуатації та примусової роботи в Україні та Росії. Внутрішньо переміщених осіб піддавали торгівлі, а деяких українців – примусовій праці на непідконтрольній уряду території. Велика кількість переміщеного населення та економічна криза посилюють вразливість українців до торгівлі людьми по всій країні. Міжнародні експерти повідомили, що з початку конфлікту спостерігаються зміни у демографічній статистиці українських жертв торгівлі людьми: вона включає більше жертв-людей з міст, молодшого віку та чоловічої статі, яких піддавали, здебільшого, примусовій праці та залучали до злочинної діяльності, зокрема як торгівців наркотиками та наркокур'єрів. Керовані Росією «органи» на сході України видали розпорядження щодо призову неповнолітніх, а керовані Росією сили використовували дітей як солдатів, інформаторів та в якості людських щитів. Організація громадянського суспільства заявила, що зареєстровано 85 випадків залучення дітей до незаконних збройних формувань на непідконтрольних Україні територіях; а також повідомила про те, що вона змогла ідентифікувати прізвища, вік, форми набору, обов'язки дітей та особисті дані призовників. За даними організації, діти брали безпосередню та опосередковану участь у збройному конфлікті; вони виконували свій військовий обов'язок на контрольно-пропускних пунктах як бійці та служили на посадах охоронців, поштарів та секретарів. Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні повідомила, що діти віком від 15 років брали участь у

активних бойових діях бою в складі керованих Росією збройних сил. Дітей віком від 15 до 17 років активно залучали до участі в військово-молодіжних групах, які навчали дітей носити та використовувати зброю. Представник української влади повідомив, що в складі одного дитячого батальйону, пов'язаного із цією навчальною програмою, який має назву «Батальйон Святого Георгія Побєдоносця», можливо, були діти віком від 12 років. Набір дітей військовими групами здійснювався на непідконтрольній уряду території та в районах, де уряд не міг забезпечити застосування національних заборон використання дітей у збройних конфліктах.